حەسار و سەگەکانی باوکم، نەقلەتێکی کۆن لە سەردەمێکی نوێدا.. سەدیق سەعید ڕواندزی

بێگومان هەموو سەردەم و قۆناغێك، پێویستی جۆرە ئەدەبێك و تێكستێك دێنێتە ئاراوە، چونكە ئەدەب بە گشتی، وێرای ئەزموونی خودییانەی نووسەر، هاوكات ڕەنگدانەوەی سەرخانی كۆمەڵایەتی كۆمەڵگە و ئەو نۆڕم و بەهاو دیاردانەیە كە بوونیان هەیە. كۆمەڵگەش بەردەوام لە گۆڕان و كرانەوە و پێشكەوتن دایە،لەگەڵ ئەو پێشكەوتنانە، بە تێپەڕینی ڕۆژگار، نۆڕم و بەها كۆنەكان بەشێك زۆریان دەكەون و سیما و ئەدگاری نوێ و سەردەمیانە دێنە ئاراوە. بۆ نموونە، تا بیست ساڵ لەمەوبەریش، وشەكانی فەیسبووك و چات و فۆڵۆ و مەیك ئەپ و چەندانی تریش، لە ژینگەی كۆمەڵایەتی و پەروەردەیی و زمانی كۆمەڵگەی كوردی بوونیان نەبوو، كەچی ئێستا بوونەتە بەشێك لە زمانی ڕۆژانە. لە شیعری كلاسیكی كوردیدا، دەیان و سەدان وشەی ئایینی و سۆفیگەری و زاهیدی بوونیان هەیە، بەڵام لە سەرەتای بیستەكانی ئەم سەدەیە، كاتێ شیعری كوردی نوێ دەكرێتەوە، ئیدی ئەو چەمكانە، بە چەمكی نەتەوەیی و نیشتمانی دەگۆڕدرێن و هوشیاریی سیاسی و نەتەوەیی لای شاعیرانی ئەمە، بەرەبنای ئەو پێشكەوتنە یەو هوشیاری نەتەوەیی و سیاسی، جێگەی هوشیاری ئایینی دەگرێتەوە. بەهەمان شێوە ئەدەبی هەفتاكان، تا ڕادەیەك بە هەموو ژانرەكانییەوە، ئەدەبێكی بەرگریی و نەتەوەییە، بەڵام ئێستا بە هیچ شێوەیەك ئەو ئەدەبە، لە دوای ڕاپەڕینەوە بوونی نەماوە و شیعری كوردی، بەرە و جۆرێك لە بێهوودەیی و خودگەرایی و سوریالییەت چووە، بە هۆی ئەو جەنجاڵی و ئاڵۆزییەی لە ژیان و پەیوەندییە كۆمەڵایەتییەكانی نێوان مرۆڤەكان و كۆمەڵَگە هاتەتە ئاراوە. ئەم نموونانە، پێمان دەڵێن تێكستێك نییە، هاوسەردەمی هەموو قۆناغێك بێت و هەمیشە وەكو شاكارێكی گەورەی ئەدەبی ببینرێت، ئەمە بەو مانایە نا كە نە خوێنرێتەوە، بەڵكو بەو مانایەی دەبێ بیبەستینەوە بە زەمەن و شوێن و كاتی نووسینی دەقەكە. لێرەدا، وەك خوێنەرێك دەمانەوێت ئیستێك لە ئاست وتارێكی (ئاراس سەعید) بكەین، بە ناوی (ڕەهەندی باوككوژی لە ڕۆمانی حەسارو سەگەكانی باوكم). وەرگرتنی ئەم وتارە و خوێندنەوەی، بە دوو ئامانجە، یەكەمیان: لە پەراوێزی ئەم وتارەوە دنیابینی نەوەی

نوێ ببینین و لە پەیوەندی بە جیهانبینی نوێ و خوێندنەوەی نوێ بۆ تێکست هەڵیبسەنگێنین، دووەمیان:

بە ئەوەی وەڵامی ئەو پرسیارە بدەینەوە، کە ئاخۆ حەسار و سەگەکانی باوکم، ئێستاش هەر شاکارەکی گەورەی ئەدەبییە وەك ئەوەی ئاراس دەیڵێت؟ یاخود ڕووداوەکانی گوزارشت لە قۆناغێکی دیاریکراو دەکات.

ئایا لەدوای نووسینی ئەم نۆڤلێتەوە، کۆمەڵگەی کوردی، ماف و ئازادییەکانی ژن، پەیوەندی باوك و منداڵ، کرانەوەی کۆمەڵایەتی و ژینگەی پەروەردەیی خێزانەکان و کۆمەڵگە هەر وەکو خۆیەتی یان گۆڕاون؟ ئایا ئێستاش باوکانی کورد بەگشتی پەتریاکن و کچان کۆیلە و لە مافەکانیان بێ بەشن، یاخود گۆڕانکاریی گەورە هاتەتە ئاراوە، کە دەخوازێت ئەمە ئەو نۆڤلێتە بە پێی کۆنسێپتی کۆمەڵایەتییانەی کۆمەڵگە لەو کاتدا بخوێنینەوە و ئیدی بە جێی بێڵین؟ ئایا شاکاری ئەدەبی، لەوەدا کورت دەکرێتەوە کە نووسەرێکی بە ناو و دەنگ بینووسێت، یان بە پێچەوانەوە؟ سەرەتا لە نووسینەکەی ئاراسەوە دەست پێ دەکەین. هەڵبەتە لە سەردەمێکدا، کە مرۆڤ بە یەك کلیك، هەر زانیارییەك لە هەر ڕووێکەوە مەبەستی بێت دێتە بەردەستی، ئەوا نووسین ئەگەر بیرێکە و بەچوونی جیاواز و تازە و داهێنەرانەی تێدا نەبێت، نەك هەر هیچ بەها و حیکمەت و ئازایەتییەکی تێدا نییە، بەڵکو کاویژکردنەوە و لاساییکردنەوەیەکی زەقیشە. مرۆڤ بە سرووشت و خۆرسکانە، ئارەزووی زانین دەکات، بەڵام هەرگیز نایەوێت شتێك بزانێت کە پێشتر زانیویەتی، بەڵکو دەیەوێت بۆ زانین و مەعریفەی نوێ بکەوێت، کە ئەمە بە دۆخی نووسین و دنیای ڕۆشنبیریی و ئەدەبیاتیش هەمان شتە. ئەمە وەك خوێنەرێك، ڕۆژانە بەر سەدەها نووسین و وتار و کتێب دەکەوین، بەڵام چەندیان مەعریفەی نوێ و شاراوەیان تێدایە، چەندیان تازە و نوێ و جیاوازن، ئەمە پرسیارە سەرەکییەکەیە.

بەگومان گەر بە وردی سەرنج لە دنیای نووسینی کوردی و نێوەندی ڕۆشنبیری کوردی بدەین، ئەوا دەبینین هاوشێوەبوون، لێکچوون و کاوێژکردنەوە، وەك یەکی و نەبوونی دیدگاو گوتارەکی تازە، لە خەسڵەتە هەرە دیارەکانی گوتاری نووسین و ڕۆشنبیری کوردین. ئەمە بە جۆرێك دنیا دەبینین و بیردەکەینەوە، وەك توتییەك هەمان شت دەڵێینەوە، لە کاتێکدا نووسین و بیرکردنەوە هیچ بەهایەکیان نییە ئەگەر جیاواز و دابڕاو نەبن و هوشیاریی و ئاگایەکی قووڵیان لە پشت نەبێت. هاودەم و هاوسەردەمی گۆران، شاعیرانی وەك قانع و بێکەس و دڵدار و شێخ نوری و پیرەمێردیش دەژیان و شیعرییان دەنووسی، بەڵام بۆچی تەنها گۆران بووە نوێکەرەوەی شیعری کوردی؟ بەگومان چونکە جیاواز بیری کردەوە، جیاواز دەیڕوانیی و ئاگایەکی

شیعرییانەی قووڵتری لەوانیتر هەبوو. بۆیە بە ئەستاشەوە، کەس ئەوانە بە نوێخواز و نوێکەرەوەی شیعری کوردی نازانێت، بەڵام بە هەتا هەتایە، مەدالیای داهێنان و نوێخوازی بە بەرۆکی گەرانی شاعیرەوە دەمێنێتەوە. هەمیشە جیاواز ڕوانین و دنیابینی تازە و نوێ، بەهایەکی ئەدەبی و مەعریفی زیاتریان هەیە، وەك لەوەی شتێك بڵێین و بنووسین، کە سەدان جار پێشووتر نووسراوە و قسەی لە بارەوە کراوە. بە دەگمەن ڕێکدەکەوێت، خوێنەر بەر تێکستێکی نوێ، کتێبێکی نوێ، ڕوانینێکی نوێ، کە پێشتر نەگوترابن و نە نووسرابن بکەوێت. بەوام وایە ئێمە وەرای ئەو هەموو پێشکەوتن و کرانەوەش، وەلێ هێشتا دنیابینی و تێگەیشتنێکی تازەمان لە هیچ ڕووێکی زانستی و ئەدەبی و هونەری بە دنیا و بە ڕووداوەکان نییە. زۆرجار، لە ژێر یەك ناونیشان، دەیان کتێب و نووسین دەنووسرێن و شتێکی نوێیان تێدا نییە.لەو سەنگەیەشەوە، ئەم وتارە، نە خوێنەوە، نە گوتارێکی نوێی تێدا نییە، بەڵکو بە پێچەوانەوە، لە ژێر کاریگەریەتی و لاساییکردنەوەی وتارێکی (ڕێبین هەردی) نووسراوە، کە ئەمیش قسەکردنە لە سەر ڕەهەندی باوك و ماناکانی باوك لەو نۆڤلێتەوە بیست و پێنچ ساڵ لەمەوبەر و لە ژمارە پێنجی گۆڤاری (ڕەهەند) لە بەهاری 1998 بڵاوکراوەتەوە. تیادا نووسەر قسە لەسەر باوك و دەسەڵاتەکانی، کارەکتەرەکانی نەو حەسار دەکات و بگرە ئاراس نموونەی پەڕەگرافێکی بۆ شیکردنەوەی ڕۆمانەکە لەلاپەڕە هەفت هێناوەتەوە، کە هەمان ئەو پەڕەگرافەی ڕۆمانەکەیە، کە ڕێبین قسەی لە سەرکردووە. مەبەستی ئێمە لێرەدا، پتر لە نیشاندانی جیهانبینی ئەو نەوەیەیە، کە ناتوانێت لە زۆرکاتدا، جیهانبینی نەوەی پێشووتر تێپەڕێنێت وبە دیدگایەکی جیاوازتر قسە لە سەر تێکست بکات. لە ڕاستیدا، ئێمە دەزانین تێکستی ئەدەبی، زۆرتر لە خوێندنەوە و ڕانانێك هەڵدەگرێت، بەڵام خوێندنەوەیەك کە خوێنەر بەر شتی نەگوتراو و نەنووسراو دەخەن، جیاواز لەوەی پێشووتر گوتراوە. تا ئێستا، دەیان وتار لە بارەی ئەو ڕۆمانەوە، بە ئەستاشەوە دەنووسرێن و هەمووشی لە دەوری ئەو تەوەریە دەخولێنەوە، کە باس لە ستەم و پەتریاکی دەسەڵاتی باوك لە کۆمەڵگەی کوردی دەکات، بە بە ئەوەی خوێنەوەیەکی جیاوازیان هەبێت. یاخود بەراوردی ئەو ڕۆمانە، بە سەردەم و قۆناغەکان بکەن. هەڵبەتە ئەم نۆڤلێتە وەك هەمووومان دەزانین، باس لە ستەمی باوك بە مانا سیاسی و کۆمەڵایەتی و ڕوحیەکەی دەکات و دەسەڵاتی باوك، وەك دەسەڵاتێکی سەنترال و ئازاد کوژ و بکوژی خواستی منداڵەکان نیشان دەدات. ئەم تیمانە، وەك پەروەردەی سەقەت و نامۆبوونی کوڕان و کچان بە یەکتری و نەبوونی ئازادی و کرانەوەی کۆمەڵایەتی و باوکسالاری، بەردەوام ئەو

با□تانەن كە شێرزاد حەسەن، دەيا ن□ت□وە. نەمانيست خوێنەرێك بپرسێت و پرسيار لەو نووسەرە بكات، ئايا د□س□اتی باوكی كوردی لە ئێستادا، وەك ئەو زەمەنەيە كە حەساری تێدا نووسراوە؟
ئايا نەبوونی ئازادی ژن و پەيوەندی كراوەی هەردوو ڕەگەزەكە، وەك شەستەكان و هەفتاكانی سەدەی ڕابردووە، كە تۆ لە تەيراوە دەژيای؟
تا ئێستاش ئەو نووسەرە بە تاسەوە، لە كۆڕ و كۆبوونەوە و ديمانەكانيدا ئەو شتانە دەڵێتەوە. لە نێوەندی ئەدەبی كوريدا، خوێنەران چونكە شوناسی نووسەر لە پێشەوەی شوناسی دەق دەبينن، ئيدی بڕوايان وايە هەرشتێك نووسەرێكی بە ناوبانگ نووسی، ئيدی شايستە بە خوێنەوەيە و نابيت ڕەخنەی لێ بگيرێت. نكۆڵی لەوە ناكرێت، كە ستەمی باوكسالاری ئێستاش لە كۆمەڵگەی كوردی ماوە، بەڵام هەرگيز وەك ئەو زەمەنە نييە، كە حەساری تێدا نووسراوە.
ئێستا بە پێچەوانەوە، باوكەكان بە دەست كوڕەكانيان فڕێ دەدرێنە سەر شەقام، گاڵتە بە نەريت و ڕابردوو، پێگەی كەسی و بنەماڵەيان دەكەن و بەنەنگی دەزانن، خۆيان لە ڕێگای باوكەكانيان بناسێنن. ئێستا، كوڕەكان كاتژمێر دووی شەو، لە كافێ و نادييەكان و شوێنی ڕابواردن لە گەڵ ژنەكان دێنەوە و باوكانيش نەك هەر ناتوانن لێپرسينەوەيان لێ بكەن، بەڵكو بە ئازارە و چاو لە ڕەفتارە نا كۆمەڵايەتييەكانيان دەپۆشن و لەناخەوە ئازار دەكێشن. ئێستا، باوكان بە دەستی كوڕەكانيان دەكوژرێن، دەسەڵاتی كۆمەڵايەتی و خێزانييان پێشێل دەكرێن. هەزاران لەو نەوەيە، پێی شەرمە ناوی باوكی بهێنرێت وسڵ لە ناوبانگی كۆمەڵايەتييانەی باوكی دەكاتەوە.
باوكەكان ئێستا لە چوارچێوەی خێزانەكاندا، زەليل و داماو و و بێ دەسەڵات كراون و تەنانەت لە سەر خوانی گشتيش دانانرێن و لە سووچێكی لاتەريكی چێشتخانەكەدا، نانێكيان بە منەتەوە دەخرێتە بەردەم.
ئێستا، كچان تا بەيانی خەريكی سناپ و تيك تۆك و قايپ□ر و نام□□□ينەوەن. ئێستا بە جۆرێك كراوەو ئازاد و كۆمەڵايەتين، كەس ناتوانێت فشاريان لێ بكات، بۆشووكردن و كێيان مەبەست بێت ئەو هەڵدەبژێرن، تەنانەت ئەگەر دژ بە خواستی خێزانەكانيشيان بێت.
مامۆستا (حەمە فەريق حەسەن) زمانپاراو و تێگەيشتوو ڕووناكبير، لە كتێبە بە برشتەكەی خۆيدا بە ناوی (تايبەتمەندی تاكی كورد) بە دەق لە لاپەڕە (365)دا، نووسيويەتی :_
(من كچانی چەندان خێزانی نەجيب و خانەدانی شاری سلێمانيم ديوە، كە خوێڕيترين كوڕيان بە هاوسەری خۆيان هەڵبژاردووە) ئەگەر باوكێك دەسەڵاتی هەبێت، ڕازی دەبێت كچەكەی، كوڕێكی خوێڕی بكاتە هاوسەری و هيچ ڕێزو شكۆيەك بۆ ناوبانگی خێزانی و بنەماڵەكەيان

دانەنێت؟ ئێستا کچانی کۆمەڵگەی کوردی، لە گوندەکانەوە ئاشنای نوێترین و سەردەمیترین تەکنەلۆژیا و مکیاژ و خەنە و مەیك ئەپن. ئێستا مامۆستا لە قوتابخانەکەی، نەك هەر دیکتاتۆر نییە بە سەر قوتابییانەوە، بەڵکو قوتابییان گاڵتە بە مامۆستاکانیان دەکەن، داوای جگەرەی لێ دەکەن، نامەی ئاشقایەتی بە مامۆستاکانیان دەنووسن و داوای وێنەکانیان دەکەن. ئێستا قوتابی ئەگەر ماقیا و شەقاوەی کۆڕان و شەقامەکانیش بێت، مامۆستا بۆی نییە پێی بڵێ لە پشتی چاوت دوو برۆیە، نەك هەر مامۆستا، بگرە باوکی خۆشی! ئەمانە و دەیان نموونەی تر. ئیدی نازانم شەرزاد حەسەن، چۆن بێزار نەبوو لەوەی باسی ستەمی کچان و کوڕان و نەبوونی ئازادیان بۆ بکات؟ چۆن لە لێدانەوەی ئەو قەوانە، شەکەت و ماندوو نەبوو؟

ئایا ئێستا ئەو سەردەمە، هەمان ئەو سەردەمەیە، کە حەساری تیادا نووسراوە؟ حەسار و سەگەکانی باوکم، بە سەردەم و ئەو ڕۆژگارەی تیایدا نووسراوە، شوێن و پێگەی ئەدەبی دیاری هەبوو، بەڵام نیشاندنی وەك شاکارێك کە بە هەموو سەردەم و قۆناغێکی کۆمەڵگەی کوردی لە ناوەڕۆك و پەیامی ئەدەبییانەی خۆی ناکەوێت لەلایەن کەسانێکەوە، لە ڕاستیدا تێنەگەیشتنە لەو پەیوەندییە مێژوویی و زەمەنی و کۆمەڵایەتییەی لە نێوان دەقی ئەدەبی و سەرخانی کۆمەڵایەتی کۆمەڵگە هەیە. بە هەموو پێوەرێك ئێستا سەردەمی حەسار نییە، بگرە لەڕووی سیاسیشەوە، چونکە هاووڵاتیان ئەگەر مەبەستیان بێت دەتوانن لە ڕێگەی دەنگدانەوە گۆڕانکاریی سیاسی دروست بکەن و بتە سیاسییەکانی ئەمە، ئیبراهیم ئاسا تێکبشکێنن. بێگومان ئەمە بەو مانایە نییە، کە ئیدی کۆمەڵگەی ئێمە بە کێشە و گرفتی پەروەردەیی و خێزانی بێت، دەزانین ئێستاش ماریاکان دەکوژرێن، بەڵام لە بەرانبەر ئەمەشدا، هەزاران ماریا پەنا وەبەر دادگا و سکاڵا دەبەن و داکۆکی لە شوناس و ئازادییە کەسییەکانی خۆیان دەکەن، سەربەستن لە کردنی هەموو شتێك. ئەمە دەرەنجامی چییە؟ دەرەنجامی هەموو ئەو کرانەوە و گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەیە، کە بەسەر جیهانبینی و ڕەوشی بوونی ژیانی ژنانی ئێمە داهاتوون. ئیدی ئەگەر پێمان وابێت، ئێستاش باوك لە خێزانی کوردیدا قسەکەری یەکەم و کۆتایی خێزانە، لە ڕاستیدا بە ئاگایە، بەیەکبیچت ئەو کرانەوەو گۆڕانکارییانە، بەهەن هەڵبگیرێن و لە بەرچاو بگیرێن.

سەرنج:

*ئەم بابەتە لە هەفتەنامەی ڕێگای کوردستان ژمارە (1370) ی ڕۆژی 19/12/2023 بڵاوبۆتەوە.